

Begin november van het vorige jaar werd een internationale trein uit Duitsland vlakbij Amsterdam op last van de politie stilgezet. In de trein bevonden zich twee islamitische mannen die zich, naar het oordeel van hun medepassagiers, verdacht gedroegen. De jonge bebaarde mannen, gekleed in traditionele djalabba's, bezochten regelmatig het toilet en verbleven daar opvallend lang. Bovendien droegen zij een rugzak met zich mee. Verontruste reizigers tipten de politie die daadkrachtig reageerde: de mannen werden onder het oog van televisiecamera's geboeid en geblinddoekt door een groot arrestatieteam afgevoerd.

Deze spectaculaire gebeurtenis ontregelde urenlang al het treinverkeer van en naar de hoofdstad. Later bleek het gelukkig loos alarm. De mannen voerden een reinigingsritueel uit vanwege de ramadan, dat door de medereizigers niet herkend werd. De wijze waarop de politie optrad, is tekenend voor een aantal ontwikkelingen.

Het gevaar van terrorisme wordt erkend en iedere verdenking wordt serieus genomen. De verscherpte aandacht voor met name islamitische terreurgroepen heeft angst en vooroordelen ten opzichte van moslims vergroot. Het achteraf misplaatste machtsvertoon in Amsterdam laat de bevolking zien dat terreurbestrijding een hoge prioriteit heeft. Tegelijkertijd blijkt echter dat het voor moslims risico's met zich meebrengt om openlijk hun geloof uit te oefenen. De inbreuk op de integriteit van de twee treinreizigers wordt door de Amsterdamse burgemeester betreurd, maar goedgepraat onder het mom: 'better safe than sorry'.

Dit incident staat niet op zichzelf. De recente aanslagen in Madrid in het voorjaar van 2004 en in Londen afgelopen zomer hebben enorme impact gehad. Strategisch geplaatste explosieven legden de hectische ochtendspits van deze grote steden volkomen plat en brachten een wereldwijde schok teweeg. CNN verspreidde beelden van opengereten forensentreinen en bebloede hoofden van Londense metropassagiers, die iedereen deed beseffen hoe dichtbij het gevaar voor stedelingen is.

De aanslagen hebben in verschillende steden verspreid over de hele wereld de dagelijkse beleving van het openbaar vervoer veranderd. Een enquête van de dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam toonde in juli 2005 aan dat slechts zestien procent van de bevolking de kans op een terroristische aanslag op het openbaar vervoer 'tamelijk klein' tot 'zeer klein' inschat. Ook bleek er grote behoefte te bestaan aan informatie over hoe te handelen in het geval van een aanslag. In navolging van steden als New York City en Londen zijn de metrosteden Rotterdam en Amsterdam een campagne gestart waarin ze hun bevolking oproepen tot waakzaamheid. Met behulp van folders, posters en tv-spotjes wordt de burgers in de campagne 'Alle Ogen Helpen' gevraagd goed op hun eigen spullen te letten en alert te zijn op verdachte situaties.

Deze en andere beleidsmaatregelen die de bedoeling hebben de veiligheid van burgers te verhogen en de kwetsbaarheid van steden te verkleinen, hebben ook minder gunstige neveneffecten. Nadruk op beveiliging en oproepen tot alertheid veroorzaken naast geruststelling ook maatschappelijke ongerustheid en paranoia. Een vals alarm is in deze stemming van achterdocht te verwachten. Eind augustus ontstond grote paniek op Utrecht Centraal toen in een trein een verdacht pakketje werd aangetroffen. De omgeving van het station werd geheel ontruimd, de voorstelling in het naastgelegen Beatrix

Theater werd stopgezet en het treinverkeer werd stilgelegd. Het gevreesde pakketje bleek uiteindelijk een onschuldige laptoptas, maar de ontregeling van de stedelijke dynamiek was er niet minder groot om.

Het onderzoek naar dit soort effecten van terroristische aanslagen en terreurbestrijding op de stedelijke structuur staat nog in de kinderschoenen. Beoefenaren van sociaal-ruimtelijke wetenschappen zouden een relevante bijdrage kunnen leveren aan het debat en de beleidsvorming ten aanzien van terrorisme dat vooral de stedelijke samenleving treft. Met dit themanummer wil AGORA pleiten voor meer Nederlandse en Vlaamse studies op dit terrein. Het goede voorbeeld wordt door zowel vooraanstaande internationale auteurs als jonge Nederlandse academici gegeven. Uit hun bijdragen blijkt dat de problematiek van terrorisme sterk samenhangt met verschijnselen die stedelijke onderzoekers al langer bezighouden.

Dit nummer heeft bovendien een afwisselende variasectie. Willem Sulsters en Lotte Schubert blazen Kevin Lynch' instrument 'mental mapping' nieuw leven in en Moniek Perquin bespreekt de dagelijkse problemen van twee Spaanse enclaves in Noord-Marokko. Suzy Matthijssen heeft onderzoek gedaan naar het verschijnsel 'direct traveling' en doet daarvan verslag. Tot slot tonen Gilbert Bal en Veronique Schutjens aan dat het autovrij maken van de winkelstraten in dorpen geen omzetverlies voor ondernemers hoeft te betekenen, mits de betrokken partijen op de veranderingen anticiperen.

Redactie AGORA

